

Definir una llengua, construir una cultura. Un discurs d'avui?

“Definir una llengua, construir una cultura” ha estat el lema de la jornada d'estudi que la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona va organitzar el 12 de desembre de 2007. L'excusa, el centenari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana i de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans.

“No vull que en aquest moment deixi de sentir que sóc al seu costat. Vostè sap que jo poso la força d'estil per damunt de la recerca preciosa, el gruix humà per damunt de l'alambí, la literatura d'abast nacional molt més alta que el brodat de cenacle, l'essència per sobre de la quintaessència, i comprèn què hauria fet jo. Ara el que cal és que això es reperi sense altre ajornament. Mani'm si puc fer res”.

Aquestes quatre ratlles són les que Joan Coromines va enviar a Josep Pla el 1973 quan va saber que havia estat Foix, i no el de Palafrugell, qui havia estat guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. I en elles no hi ha només la ràbia d'un amic que considerava que s'havia comès una injustícia; aquí hi ha tot un programa i el combat per un model de llengua literària que havia començat molts anys abans, el 1907, i que encara avui ens segueix marcant. A la Universitat de Girona s'ha debatut, en aquest final de desembre de 2007, sobre la situació de la llengua catalana a l'ombra dels efectes que el Congrés de Cultura Catalana i l'existència de l'Institut d'Estudis Catalans han tingut per a la cultura del país.

Quatre ponències per situar-se

Quin era el context del 1906? Narcís Iglesias, Margarida Casacuberta, Joan Ferrer i August Rafanell van descriure com era la llengua catalana, qui l'escrivia o com la imaginaven els noucentistes, cent anys enrere.

La creació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), el 1907, va representar un punt d'inflexió que “ha permès perioditzar —va defensar Narcís Iglesias— el català contemporani en un abans i un després d'aquesta fita”. De tota manera, la periodització de la literatura catalana en aquesta època planteja encara problemes, segons Margarida Casacuberta. Per a la professora de literatura catalana, l'esperit dels noucentistes pretenia conduir la nació real cap a una d'ideal a través de la ficció literària. “L'escriptor apareix, doncs, com el constructor de la ciutat ideal —allunyada de la tensa realitat— que els polítics han d'edificar”, puntualitzava Casacuberta. És un joc en el qual Prat de la Riba i Eugeni d'Ors, cadascú des del seu lloc, formen els seus equips. En el de la lite-

ratura s'enrolaran noms com Carner o López-Picó, i en el de la política la jugada es realitzarà des de la Solidaritat i els seus òrgans d'expressió, com *La Cataluña*.

Aquest edifici va ser interpretat per Joan Ferrer, que va dibuixar les personalitats clau del període: noms com el mateix Prat de la Riba, però també els de Massó, Rubió i Pijoan, pares de l'IEC. A aquests n'hi va afegir d'altres, com Casas-Carbó i Massó, fundadors de la revista *L'Avenç*. Ferrer va voler posar també els mobles a la casa i va parlar de tres textos contemporanis del Congrés, com són l'article que Fabra va publicar a l'*Anuari* de l'IEC el 1907, *Nàufrags*, de Prudenci Bertrana, i *Aigua avall*, de Josep Maria Folch i Torres, amb els quals homes com Carner consideraven que “quedaven posades les bases per a una llengua literària”.

La llengua necessitava també els mapes per situar-se, uns mapes que per al català van arribar un pèl tard, com va explicar August Rafanell, autor de la colossal *La il·lusió occitana*. Tard i matussers, sense unes línies clares que delimitessin les fronteres de la llengua. Una llengua, el català, que tan bon punt no passava de l'Ebre com anava fins als Alps, en uns vaivens que van subsistir fins que el 1934 es va cridar a l'ordre, perquè “un mapa —continuava Rafanell— és més que una llengua, i sense una representació gràfica precisa, perillava la pròpia identitat”. Malgrat tots els dubtes, les línies fantasioses dels mapes reflecteixen els somnis de les llengües, que “primer han de ser imaginades per després ser practicades”.

L'herència del Congrés, a debat

Aquest article començava amb unes paraules que Coromines escrivia a Pla. Parlava el filòleg de la decepció per l'amic que no havia estat reconegut, però també de l'existència de dos models de llengua literària, la que posava al davant la força de l'estil i la que prioritzava la recerca preciosa.

El debat, avui, es planteja al voltant de les conseqüències d'aquesta qüestió irresolta i cada cop més profunda. El Congrés va representar l'aparició d'una llengua normativa diferenciada d'aquella que parlava la gent. Els atzars del segle XX no van ser, potser, els més favorables al programa que convenia a la llengua: les

Josep M. Nadal: "Els correctors redueixen la llengua de l'escriptor a la seva pròpia, una de neutra."

Xavier Pla: "Els llenguatges audiovisuals són els que avui reflecteixen la vivacitat de la llengua."

Xavier Lamuela: "Fabra proposava una necessària flexibilitat de la norma per adequar-se a l'evolució de la llengua."

Salvador Oliva: "Els personatges de ficció han de parlar amb naturalitat, encara que ho facin passant per damunt de la norma".

dictadures, la immigració, ruptures a la fi d'una unitat que han fet posar en qüestió la validesa del model. I és per això que la taula va començar amb la pregunta: el model de llengua proposat el 1907, serveix avui?

A la taula, Francesc Feliu moderava un cartell de primer ordre que demostra la potència de la secció filològica de la Universitat de Girona. Salvador Oliva, Xavier Lamuela, Josep M. Nadal i Xavier Pla van exposar, davant una sala plena de gom a gom, les seves opinions. Va obrir el torn Xavier Lamuela, que va esgrimir la qüestió

plantejada com un error d'enfocament. Per Lamuela, Fabra proposava una necessària flexibilitat de la norma per adequar-se a l'evolució de la llengua, cosa que o no van voler seguir o no van saber entendre els que el van succeir, fins a portar el català parlat "a la incapacitat per adaptar-se a la llengua escrita". Per Josep Maria Nadal, els correctors redueixen la llengua de l'escriptor a la seva pròpia, una de neutra. Nadal no creu que s'hagi de canviar la norma, però afirma que "no es pot obligar a la seva utilització". Cal afegir, però, el problema que el domini de la llengua és, per a la majoria dels parlants, limitat.

Salvador Oliva va esgrimir la versemblança de la llengua en el procés de creació literària. "Els personatges han de parlar amb naturalitat, encara que ho facin passant per damunt de la norma", tot i matisar que el fet que separar-se molt de la norma pot resultar perjudicial. Aquest fenomen, apuntava, no el pateixen altres llengües com el castellà, el francès o l'anglès, que suporten el divorci amb tota normalitat. Per Xavier Pla són els llenguatges audiovisuals els que avui reflecteixen la vivacitat de la llengua. Escriptors com Monzó recuperen la tradició de Josep Pla, que "treballava la llengua per interessar el lector". En aquest punt, Xavier Pla, Salvador Oliva i Xavier Lamuela van polemitzar respecte de si els llenguatges audiovisuals representaven una evolució o un empobriment per a la llengua.

El debat va concloure amb diferents reflexions sobre la idoneïtat o la necessitat de mantenir l'esperit del noucentisme en termes d'avui.

Reportatge elaborat amb la col·laboració de Robert Gómez Ten

Fotos: Marina Rios i Lúdia Aguilera